

Małgorzata Kurleto

ZARZĄDZANIE PARKIEM NARODOWYM ULURU-KATA TJUTA W AUSTRALII – PRZYCZYNEK DO BADAŃ NAD KULTURĄ ABORYGEŃSKĄ

SŁOWA KLUCZE: Aborygeni, kultura rdzennej ludności, zarządzanie Parkiem Narodowym *Uluru-Kata Tjuta*

KEY WORDS: Aborigines, indigenous culture, the management of the Uluru-Kata Tjuta National Park

Abstract

MANAGEMENT OF THE ULURU-KATA TJUTA NATIONAL PARK IN AUSTRALIA – A CONTRIBUTION TO THE RESEARCH ON ABORIGINAL CULTURE

This article focuses on management in the culture of a unique community, that is, the indigenous people of Australia. On the example of the Uluru-Kata Tjuta National Park some problems of maintaining the unique cultural heritage of Australian Aborigines were shown. The paper discusses the principles of management of the Uluru-Kata Tjuta National Park by the representatives of the Aboriginal community and by the federal government. The aim of the analysis is also to draw attention to the threat to the indigenous culture coming from the mass tourism impact and shows ways to reduce mass tourism.

1. Wprowadzenie

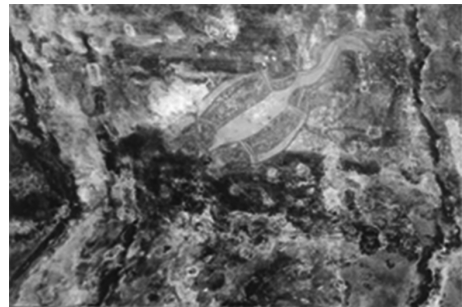
Zarządzanie kulturą, zwłaszcza kulturą rdzennych ludów, zagrożoną wyginięciem, stanowi niewątpliwie jeden z najbardziej ważnych, a zarazem złożonych i drażliwych problemów współczesnej cywilizacji. Jednym z zagrożonych pierwotnych ludów są Aborygeni australijscy.

Aborygeni wykształcili swoją własną oryginalną kulturę. Przekazywali ją z pokolenia na pokolenie w postaci legend, pieśni i tradycji. Ich kultura przetrwała dzięki *corroborres*, ceremoniom towarzyszącym zgromadzeniom plemiennym, podczas

których pieśniami, muzyką i tańcem odtwarza się pradawne opowieści o przeszłości plemion australijskich.

Kultura materialna Aborygenów jest całkowicie zintegrowana z codziennym życiem plemienia, czyli jest tworzona z potrzeby chwili. W przeszłości Aborygeni nie przywiązywali większej wagi do trwałych dóbr materialnych, z wyjątkiem przedmiotów rytualnych. Jedynymi zachowanymi do dzisiaj zabytkami sztuki aborygeńskiej są malowidła naskalne¹.

Mające, według historyków, około 20 tys. lat malowidła i rysunki naskalne to obrazy nie tylko naturalistyczne, lecz także i abstrakcyjne. Malowidła te zazwyczaj opisują codzienne życie społeczności aborygeńskiej. Ukazują one postacie ludzi, roślin, zwierząt, a ponadto przedstawiają rytualne tańce, sceny z polowań czy krzesania ognia za pomocą patyków. Większość malowideł naskalnych przedstawia fragmenty z okresu „Czasu Snu”².

Rys. 1. Aborygeńskie malowidła naskalne

Fot. M. Kurlęto

Według aborygeńskiej mitologii, to praprzodkowie stworzyli świat wraz z życiem zwierzęcym i roślinnym podczas „Czasu Snu”. Wierzenia przodków przenikały wszystkie dziedziny ich życia, od polowania do sposobu wyznawania miłości³.

Skąpe pozostałości australijskiej kultury i wymierające plemiona Aborygenów są następstwem wielu zdarzeń trwających od roku 1700 aż do połowy XX wieku. Wkrótce po zakończeniu procesu kolonizacji (1788–1809) rdzenna ludność Australii została wyparta przez białych emigrantów z ich obszarów bytowania położonych na południowych terenach kontynentu.

W okresie międzywojennym zapoczątkowany został proces na rzecz przyznania Aborygenom australijskiego obywatelstwa i prawa do ziemi. Kryzys gospodarczy zaostriżył politykę rządu federalnego wobec społecznego ruchu na rzecz praw rdzen-

¹ J. Richard, *Australia – historia kultury*, przeł. W. Weinert, Wrocław–Warszawa–Kraków 1994, s. 18–19.

² F. Dauglas, *Primitive Art*, New York 1962, s. 123–126.

³ Por. A. Szyjewski, *Religie świata*, Kraków 1998, s. 9.

nych mieszkańców. Po II wojnie światowej wznowiony został proces zmian społecznych zmierzających do zrównania praw Aborygenów z prawami osadników. W maju 1967 roku w referendum konstytucyjnym Australijczycy opowiedzieli się za przyznaniem rdzennej ludności praw wyborczych. W grudniu 1967 roku powołano Radę do spraw Aborygenów i utworzono w ramach rządu federalnego odrębny urząd: *Office of Aboriginal Affaris*. Wykreślono Aborygenów z *Australian Flora&Fauna Books*, tym samym uznając ich za ludzi, którym należą się prawa człowieka, w tym prawo do ziemi⁴. Z konstytucji wykreślono również zapis wyłączający Aborygenów spod kompetencji parlamentu federalnego oraz zakaz uwzględniania ich w spisach powszechnych. Po tych zmianach legislacyjnych Aborygeni stali się pełnoprawnymi obywatelami Związku Australijskiego. Mimo jednak uznania Aborygenów za pełnoprawnych obywateli Związku Australijskiego ich prawa nie były w pełni respektowane, zwłaszcza prawo do ziemi, którą w przeszłości biali osadnicy traktowali jako *terra nullius* („ziemię niczyją”).

Przy okazji dyskusji nad ustawą *The Northern Territory Emergency Response Bill* powróciła sprawa związana z tzw. skradzionym pokoleniem (*Stolen Generation*). Dopiero 13 lutego 2008 roku premier Kevin Rudda ostatecznie przeprosił społeczność aborygeńską za lata dyskryminacji i przymusowej asymilacji⁵, a zwłaszcza za politykę wobec aborygeńskich rodzin, którym siłą zabierano dzieci i oddawano je rodzinom białych osadników.

Kontrowersyjna ustawa *The Northern Territory Emergency Response Bill* ostatecznie została zastąpiona ustawą *Stronger Futures in the Northern Territory (Consequential and Transitional Provisions) Act 2012*, której zapisy, jak zapewniał premier John Howard, nie naruszają ustawy dotyczącej dyskryminacji rasowej (*Racial Discrimination Act*)⁶.

W ostatnim dziesięcioleciu XXI wieku rząd australijski poczynił wiele pozytywnych kroków w kierunku nie tylko polepszenia życia Aborygenów, lecz także zagwarantowania im udziału w szeroko pojętym „tworzeniu” Australii⁷.

Obecnie codzienne życie Aborygenów można obserwować w specjalnie wydzielonych tzw. obszarach aborygeńskich – rezerwatach, do których można wejść tylko za specjalnym zezwoleniem.

Mimo pozytywnych zmian wobec społeczności aborygeńskiej, jej ekonomiczna i społeczna sytuacja nie jest najlepsza. O prawdziwym losie rdzennej ludności Australii, której prawa do ziemi są większe aniżeli innych osadników, informują organizacje pozarządowe, jak na przykład *Reconciliation Australia*, który już nie jest tak optymistyczny, jak przedstawiają to rządy stanowe i federalne.

⁴ M. Kurlito, *Ginące kultury Australii, Nowej Zelandii i Kanady a zarządzanie turystyką zrównoważoną*, Warszawa 2011, s. 56–57.

⁵ *Kevin Rudd's sorry speech*, „The Sydney Morning Herald” z 13 lutego 2008 r.

⁶ „The Australia” z 12 października 2007 r.

⁷ Tamże.

Rys. 2. Aborygeni podczas zajęć w rezerwacie

Fot. M. Kurlęto

2. Kultura aborygeńska a *Uluru-Kata Tjuta*

W kulturze aborygeńskiej wyjątkowym, świętym miejscem, swoistym „sanktuarium” jest skalny monolit *Uluru*.

Według wierzeń *Uluru* to punkt orientacyjny na szlaku „Sennej Drogi”, którą wytoczyli osobiście praprzodkowie. Każde zagłębienie, każda szczelina ma jakieś znaczenie – są powiązane z mitami. I tak, na przykład, w wielu jaskiniach i kaniach u podnóża monolitu *Uluru* występują liczne ślady pozostawione przez plemię Zajęczego Kangura.

Monolit *Uluru* to masyw skalny o wysokości ponad 350 m, którego obwód⁸ wynosi 9 km, położony w centralnej części Australii, w stanie Terytorium Północne. *Uluru* wraz z masywem *Kata Tjuta* tworzą od roku 1977 Park Narodowy o powierzchni 1325 km². W roku 1987 monolit *Uluru* został wpisany na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO⁹.

Przez wiele lat *Uluru* był uznawany za największy monolit świata. Przeprowadzone pomiary monolitów występujących w Australii wykazały jednak, że monolit *Mount Augustus* położony z stanie Zachodnia Australia, na północ od Perth i na wschód od Carnarvon, jest ponad dwukrotnie większy¹⁰. Ponadto współczesne badania geologiczne wykazały, że *Uluru* nie jest monolitem, lecz częścią większej formacji skalnej, do której należą również *Kata Tjuta* i *Mount Connor*¹¹.

Uluru po raz pierwszy został opisany przez podróżnika Ernesta Gilesa w 1872 roku jako „zadziwiający kamyk” (ang. *the remarkable pebble*). Zbudowany z prekambryjskich piaskowców, zawierający różne minerały, *Uluru* wydaje się zmieniać

⁸ H. Finley i in., *Australia*, Lonely Planet – Hawthorn Victoria Australia 1994, s. 364.

⁹ World Heritage List, www.environment.gov.au/parks/uluru/wheritage.html [odczyt: 15.10.2010].

¹⁰ „Mount Augustus Travel Australia”, 8.02.2004 r. www.smh.com.au/news/Western-Australia/Mount-Augustus/2005/02/17/1108500208314.html [odczyt: 15.10.2010].

¹¹ Uluru.pl.wikipedia.org/wiki/Uluru [odczyt: 15.10.2010].

kolory w zależności od padającego światła. Czerwony (rdzawy) kolor skały powoduje tlenek żelaza (hematyt), występujący na jej powierzchni, co jest naturalne w wypadku skał zawierających w swoim składzie tlenki żelaza (hematyt, limonit), jednak w tym przypadku zjawisko to uwarunkowane jest oświetleniem i gładką powierzchnią skały¹².

Rys. 3. Położenie Parku Narodowego *Uluru-Kata Tjuta* na terytorium stanu Terytorium Północne, źródło: Ayers Rock Map – Uluru Map, www.outback-australia-travel-secrets.com

Inna nazwa *Uluru* – *Ayers Rock* – została nadana przez europejskich osadników na cześć premiera Australii Południowej, Henryka Ayersa. Tradycyjną, aborygeńską nazwą jest *Uluru*, a od lat osiemdziesiątych XX wieku jest oficjalną nazwą tej skały, chociaż używa się nadal nazwy *Ayers Rock*¹³.

Terytorium *Uluru-Kata Tjuta* jest zamieszkałe w dużej części przez ludność autochtoniczną, której przedstawiciele i delegaci australijskiego rządu federalnego wspólnie zarządzają Parkiem Narodowy, wykonując zarówno narodowe, jak i międzynarodowe zobowiązania¹⁴.

W roku 1985 rząd Australii oddał prawo własności *Uluru* miejscowym Aborygenom z plemienia: *Yankunytjatjara* i *Pitjantjatjara*, zwanym *Anangu*¹⁵. Plemiona

¹² P. Hinze (red.), *Australia*, przeł. R. Goledowski, Warszawa 1993, s. 365.

¹³ R. Wilson, *Discover Australia*, New South Wales 1990, s. 146.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ S. Muecke, A. Shoemaker, *Aboriginal Australians*, London 2004, s. 40.

Anangu utworzyły fundusz powierniczy: *The Uluru-Kata Tjuta Aboriginal Trust*, który oddał odzyskane ziemie rządowi australijskiemu w 99-letnią dzierżawę¹⁶.

Rys. 4. U podnóża monolitu

Fot. M. Kurleto

Park ten jest corocznie odwiedzany przez wiele tysięcy gości. Dla pragnących wejść na szczyt monolitu zainstalowano poręcz z grubej liny, ale samo podejście jest bardzo strome i wiele osób podczas wspinaczki rezygnuje z wejścia na jego wierzchołek. Prawie każdego roku na *Uluru* umiera kilka osób w trakcie wspinaczki, najczęściej na skutek upadku lub ataku serca. W okresie trwania australijskiego lata, w godzinach od 10.00 do 16.00, ze względu na wysokie temperatury wchodzenie na skałę jest zabronione¹⁷.

Rys. 5. Wejście na szczyt monolitu *Uluru*

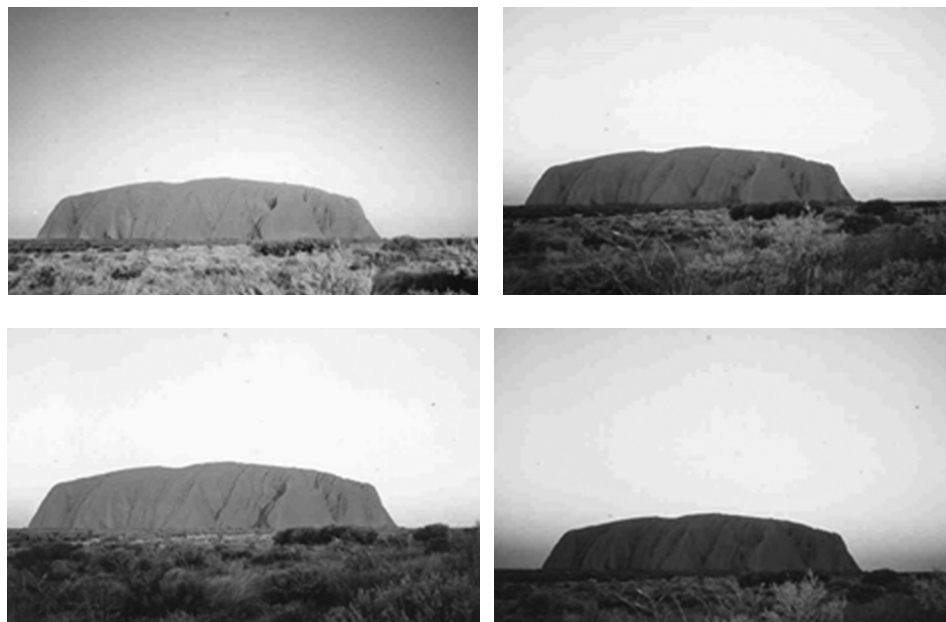
Fot. M. Kurleto

W pobliżu *Uluru* znajduje się kompleks hoteli i kempingów oraz restauracji. Największą atrakcją dla turystów stanowi obserwowanie skały *Uluru* o zachodzie lub

¹⁶ *Section II Periodic Report on the State of conservation of Uluru*, whc.unesco.org/archive/periodicreporting/apa/cycle01/section2/447.pdf [odczyt: 15.10.2010]; S. Singh, D. Andrew, A. Bryan, *Aboriginal Australia & the Torres Strait Islands: Guide to Indigenous Australia*, Melbourne 2001, s. 249.

¹⁷ H. Finley i in., *Australia*, s. 366.

o wschodzie słońca, kiedy to z minuty na minutę zmienia ona swój kolor w zależności od kąta padania promieni świetlnych na skalny monolit.

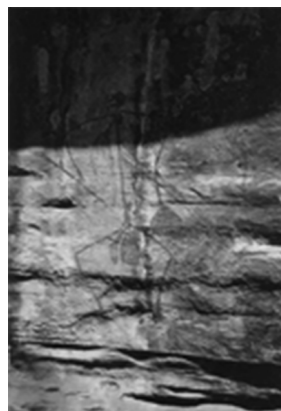
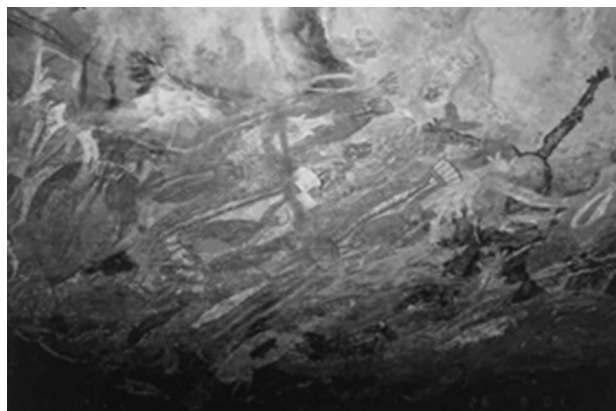
Rys. 6. Monolit *Uluru* o różnych porach dnia

Fot. M. Kurlito

Aborygeni, z uwagi na sakralny charakter monolitu *Uluru*, woleliby, aby turyści nie wchodzili na górę. Według obserwacji autorki (w czasie wyprawy do Australii w roku 2001), chociaż nie istnieje oficjalny zakaz, to jednak przebywający pod górą Aborygeni często starają się przekonywać turystów, aby respektowali ich zwyczaje i wierzenia. Aborygeni proszą też turystów, aby nie zabierali kamieni, a na dowód, jakie nieszczęścia mogą spotkać osoby nierespektujące ich próśb, lokalni przewodnicy kierują turystów do swoistej izby pamięci w Centrum Aborygeńskim, w której są zgromadzone wszystkie kamienie zabrane przez odwiedzających *Uluru*, a następnie odesłane z powrotem z odpowiednim, pełnym skruchy komentarzem. Zamiast wspinania się Aborygeni zachęcają do wycieczek dookoła góry, w czasie których możliwe jest zobaczenie aborygeńskich rysunków i malowideł naskalnych, a także miejsc obrzędów religijnych¹⁸. W kilku miejscach u podnóża *Uluru* widnieje duża grupa malowideł w specjalnych wnękach skalnych, wykorzystywanych w czasie obrzędów przejścia i inicjacji. Dlatego też pewnych fragmentów malowideł naskalnych nie można fotografować¹⁹.

¹⁸ Tamże, s. 364.

¹⁹ *Odkryj Australię*, Uluru, www.emoney.pl/page/odkryj-australie-uluru [odczyt: 21.12.2010].

Rys. 7. Malowidła naskalne w jaskiniach monolitu *Uluru*

Fot. M. Kurleto

W odległości około 30 km od *Uluru* znajduje się zespół skalny *Kata Tjuta*, którego wygląd z oddali przypomina leżącą kobietę. Dla plemienia *Anangu Kata Tjuta* (lub *Olgas*) miejsce to jest święte. Tu odbywają się ceremonie inicjacji młodych Aborygenów. Wspinanie się po skałach *Kata Tjuta* jest zabronione. W zamian Aborygeni proponują turystom piękny widokowo 2,5-godzinny spacer przez tak zwaną *Dolinę Wiatrów*²⁰.

Rys. 8. Zespół skalny *Kata Tjuta*

Fot. M. Kurleto

²⁰ S. Singh i in., *Aboriginal Australia...*, s. 253.

W zarządzaniu kompleksem *Uluru-Kata Tjuta* współpracują rząd federalny i autochtoni. Rząd federalny przeznaczają określone fundusze na rozwój gospodarczo-turystyczny tego obszaru. Przy okazji nadmienić należy, że rdzenni mieszkańcy Australii, którzy stanowią mniej więcej 2% całej ludności, aktualnie kontrolują około 15% obszaru Australii²¹.

3. Wspólny zarząd Parkiem Narodowym *Uluru-Kata Tjuta*

Obecnie Park Narodowy *Uluru-Kata Tjuta* jest zarządzany wspólnie przez przedstawicieli rządu federalnego i społeczności aborygeńskiej²². Tytuł prawny do tego najszlachetniejszego w centralnej Australii Parku Narodowego mają Aborygeni, którzy w zamian za dzierżawę tego obszaru otrzymują czynsz od rządu.

W umowie dzierżawy pomiędzy rządem federalnym a Aborygenami strona rządowa zobowiązuje się do promowania autochtonicznych mieszkańców i do kontroli Parku Narodowego. Dotyczy to przede wszystkim spraw związanych z zabezpieczeniem ujęć systemów wodnych oraz ochroną przeciwpożarową, za którą odpowiedzialny jest Dyrektor Parku Narodowego.

Dyrektor ma do pomocy Radę Zarządu Parku Narodowego, w którego skład wchodzi przedstawiciele autochtonów z plemienia *Ananga*²³.

Zarząd Parku Narodowego *Uluru-Kata Tjuta* wchodzi w skład Departamentu Środowiska i Dziedzictwa Narodowego z siedzibą w Canberra, a władzę swoją wykonuje poprzez Dyrektora Parku Narodowego, którego siedziba mieści się w Yulara, czyli miejscowości wybudowanej dla turystów w rejonie *Uluru*.

Umowa dzierżawy tradycyjnie ujmuje też zabezpieczenie możliwości tradycyjnych polowań przez ludność autochtoniczną i zobowiązanie rządu australijskiego do priorytetowego zatrudniania Aborygenów. Ogólnie umowa zobowiązuje rząd do podejmowania działań zmierzających do ekonomicznego rozwoju określonego terenu Parku Narodowego.

Rozpatrując to interesujące wspólne rządowo-autochtoniczne zarządzanie kulturą aborygeńską, należy podkreślić, że wpisanie *Uluru* na listę światowego dziedzictwa i na listę Parków Narodowych stawia przed zarządem Parku Narodowego *Uluru-Kata Tjuta* konieczność uwzględnienia zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego, a przy tym respektowanie wszelkich praw i kontroli wynikających z prawa australijskiego.

Międzynarodowe zobowiązania nakładają na zarząd wymóg przestrzegania Programu Człowieka i Biosfery UNESCO, którego celem jest chronienie głównych

²¹ Tamże, s. 49.

²² Opracowano na podstawie periodycznego raportu UNESCO z 2002 r. – *Uluru Kata Tjuta National Park: Section II Periodic Report on the State of conservation of Uluru*, whc.unesco.org/archive/periodicreporting/apa/cycle01/section2/447.pdf [odczyt: 15.10.2010].

²³ Tamże.

typów światowych ekosystemów. *Uluru-Kata Tjuta* stanowi typowy sucho-lądowy ekosystem²⁴.

Prawne ramy zarządzania Parkiem Narodowym *Uluru-Kata Tjuta* zawarte są w *Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999 (EPBC)* i w ustawie z 1976 roku „Prawo do ziemi aborygeńskiej”²⁵.

Ustawa *EPBC* obejmuje ochronę obiektów światowego dziedzictwa oraz nakłada obowiązek przygotowania planu zarządzania Parkiem Narodowym. Głównym założeniem tego planu jest wspólne rządowo-autochtoniczne zarządzanie parkiem oraz utrzymanie aborygeńskiej większości mieszkańców w rejonach *Uluru-Kata Tjuta*. Plan ten ma uwzględniać respektowanie zarówno prawa australijskiego, jak i aborygńskiego – *Tjurpukta*, a także poszanowanie historii, wiedzy, religii i moralności opartej na wartościach uznawanych przez plemiona *Anangu*, w celu ochrony życia rdzennych Aborygenów i opieki nad ich ziemią (krajem)²⁶.

Uregulowania prawne uwzględniające powyższe problemy wspólnego zarządu Parkiem Narodowym *Uluru-Kata Tjuta* można znaleźć między innymi w:

- *Native Title Act 1993*,
- *Aboriginal Land Rights (Northern Territory) Act 1976*,
- *Australian Heritage Commission Act 1974*,
- *Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999*.

Najważniejsza część wyżej wymienionych regulacji prawnych stanu Terytorium Północnego ma przepisy uwzględniające wszelką nielegalną działalność, przepisy związane ze świętymi dla Aborygenów miejscami, przepisy dotyczące ruchu turystycznego i ruchu drogowego, a także przepisy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (również przepisy dotyczące zapewnienia innych najważniejszych świadczeń socjalnych, zwłaszcza służby zdrowia).

Najważniejsze akty prawne regulujące wymienione problemy to:

- *Heritage Conservation Act 1991*,
- *Northern Territory Aboriginal Sacred Sites Act 1989*,
- *Territory Parks and Wildlife Conservation Act 1995*,
- *Aboriginal and Torres Strait Islander Heritage Protection Act 1984*.

Wspólne zarządzanie strony rządowej i reprezentantów ludności autochtonicznej oparte jest na zasadach równej wspólnej pracy, negocjacji, poszanowania dla prawa, wiedzy, tradycji i religii aborygeńskiej, a także duchowości znamiennej dla tej kultury.

Zobowiązania i polityka strony rządowej oraz reprezentantów plemienia *Anangu* odnośnie do dalszych wspólnych działań dotyczących Parku Narodowego *Uluru-Kata Tjuta* zawarte są w aktualnym planie zarządzania.

²⁴ Por. www.unesco.org/mab/ [odczyt: 15.10.2010].

²⁵ *Section II Periodic Report on the State of conservation of Uluru*, s. 11, whc.unesco.org/archive/periodicraporting/apa/cycle01/section2/447.pdf [odczyt: 15.10.2010].

²⁶ Tamże, s. 10; por. też <http://www.ea.gov.au/epbc/assessapprov/nes/worldheritage.html> [odczyt: 15.10.2010].

Plan ten – dla zachowania praw i tradycji Aborygenów – obejmuje następujące działania:

- troskę o szerzenie wiedzy ogólnej i mądrości wynikających z tradycji rdzennych mieszkańców wśród młodzieży aborygeńskiej;
- nauczenie codziennej zaradności przetrwania w tzw. warunkach ekstremalnie trudnych, w szczególności umiejętności umożliwiających znalezienie wody, jedzenia i naturalnych lekarstw w buszu;
- zwiedzanie świętych miejsc w poszanowaniu dla historii i tradycji;
- zapewnienie bezpieczeństwa turystom i właściwe oddzielenie mężczyzn od miejsc, w których znajdują się siedziby kobiet;
- uczenie turystów i służb parku respektu dla prawa i tradycji aborygeńskich;
- dbanie o utrzymywanie tradycyjnych ceremonii, pieśni i innych wyrazów szacunku dla tradycji;
- utrzymywanie dróg i urządzeń Parku Narodowego w sprawności oraz zabezpieczenie ochrony stałej świętych miejsc;
- dbanie o bezpieczeństwo Parku Narodowego, ze szczególnym uwzględnieniem zabezpieczenia przeciwpożarowego;
- troskę o możliwość zbierania jedzenia dostarczanego przez busz i zabezpieczenie zwierzyny łownej dla ludności autochtonicznej.

Wszystkie te zadania są wymienione w planie uwzględniającym *Uluru-Kata Tjuta*, zarówno jako miejsc ujętych na liście Parku Narodowego, jak i światowego dziedzictwa. Plan z roku 2000 obejmował siedem lat, obecnie realizowany jest kolejny siedmioletni plan, który obowiązuje do roku 2015. Plany tworzone są wspólnie przez Zarząd Parku *Uluru-Kata Tjuta*, w którego skład – jak już wspomniałam – wchodzi Aborygeni z plemienia *Anangu*, czyli z lokalnej ludności autochtonicznej (z Yularry), oraz Dyrektora Parku Narodowego (z Canberry) reprezentującego rząd federalny. Zarząd Parku Narodowego i Dyrektor konsultują plan wspólnie z Centralnym Konsulem Ziemi, który jest statutowym reprezentantem Aborygenów w Centralnej Australii²⁷, i z Turystycznym Komitetem Konsultacyjnym, który reprezentuje wszystkie regionalne organizacje turystyczne²⁸.

Wspólny zarząd opracowuje plan już na etapie konsultacji planu ramowego. Uzgodniony plan jest realizowany przez wszystkie osoby nim ujęte i przez osoby upoważnione. Plan, o którym mowa, przed wdrożeniem do realizacji jest zatwierdzany przez federalnego ministra do spraw środowiska i dziedzictwa kulturowego. Tak zatwierdzony plan zostaje przedstawiony do rozważenia i zaakceptowania przez parlament.

O tym, jak poprawne są przygotowywane i realizowane plany zarządzania kulturą aborygeńską (na przykładzie *Uluru*), świadczy fakt przyznania w 1995 roku przez UNESCO zarządowi Parku Narodowego *Uluru-Kata Tjuta* złotego medalu Picassa.

²⁷ www.ck.org.au [odczyt: 21.12.2010].

²⁸ www.aph.gov.au/senate/Committee/ecita_ctte/estimates/bud_0304/eh/pa.doc [odczyt: 21.12.2010].

Obecnie tradycje i religia aborygeńska są w pełni respektowane przez odwiedzających turystów, których rocznie jest tu około 400 tys.²⁹

W prawidłowym zarządzaniu kulturą aborygeńską, na przykładzie *Uluru-Kata Tjuta*, oprócz akcentowania sprawnie funkcjonującego wspólnego rządowo-aborygeńskiego zarządzania, na uwagę i podkreślenie zasługuje też między innymi: logistyczne poparcie rządowo-aborygeńskie w zakresie transportu, jak i asystowanie przy wszelkiego rodzaju ceremoniach, programach edukacyjnych, udzielanie poparcia przy zarządzaniu Parkiem Narodowym przez rdzennych strażników parku³⁰, a także monitorowanie wszystkich tzw. *Artsite*, czyli miejsc, w których odkryto ślady kultury aborygeńskiej (przede wszystkim malowidła naskalne objęte specjalną ochroną i nadzorem).

Aby prawidłowo zarządzać Parkiem Narodowym *Uluru-Kata Tjuta*, jego obszar podzielono na trzy strefy. Są to:

- strefa intensywnej aktywności, w której możliwa jest wzmożona rekreacja i rozbudowana infrastruktura turystyczna. W strefie tej można wejść na szczyt góry. Obejmuje ona teren Centrum Kultury Aborygeńskiej, budynki zarządu, hotele oraz parkingi;
- strefa średniej aktywności, w której działalność turystyczna jest ograniczona do niektórych obszarów świętej góry i szlaków;
- strefa minimalnej aktywności, w której w zasadzie nie występuje jakakolwiek działalność turystyczna. Dotyczy to zwłaszcza miejsc objętych tzw. konserwacją pomników natury i miejsc najbardziej dla Aborygenów świętych, czyli przy specjalnych ścieżkach wokół *Uluru*, a także miejsc znajdujących się na większości kompleksu skał *Kata Tjuta*³¹.

Wspólna troska rządu federalnego i rdzennej ludności jest pewną gwarancją zachowania dziedzictwa kulturowego Aborygenów, a zarazem umożliwia turystom zapoznanie się z oryginalną kulturą tego pierwotnego ludu australijskiego.

4. Podsumowanie

Z przedstawionego przykładu dotyczącego ochrony kultury aborygeńskiej wynika, że występuje możliwość pozytywnych rozwiązań zarówno na płaszczyźnie prawnej, jak i na płaszczyźnie praktycznej. Przykład ten obrazuje różnorodność problemów, jakie występują przy zarządzaniu kulturą, i stanowić może przedmiot dalszej pogłębionej analizy wszystkich dodatnich i ujemnych zjawisk społecznych, które przy okazji takiego zarządzania się wyłaniają. Według oceny znawców przedmiotu z ramienia organizacji międzynarodowych, bardzo dobrze sprawdza się praktyka współpracy pomiędzy Dyrektorem Parku Narodowego, wchodzącym w skład

²⁹ www.environment.gov.au/parks/uluru/wheritage.html [odczyt: 21.12.2010].

³⁰ www.abc.net.au/news/stories/2007/11/06/2083090.html [odczyt: 21.12.2010].

³¹ *Section II Periodic Report on the State of conservation of Uluru*, s. 8–9, whc.unesco.org/archive/periodicreporting/apa/cycle01/section2/447.pdf [odczyt: 15.10.2010].

rządowego Departamentu Środowiska i Dziedzictwa Kulturowego, a zarządem, w którym zasiadają przedstawiciele rdzennej ludności z plemienia *Anangu*, właścicieli wydzierżawionego rządowi australijskiemu gruntu, obejmującego obszar *Uluru* i *Kata Tjuta*.

W szczególności wspólnie rozwiązywane są problemy ekologiczne, związane z negatywnym oddziaływaniem turystyki, ochroną przed pożarami, erozją i zabezpieczaniem wody. Pewne trudności występują jedynie w zakresie ujemnego oddziaływania turystyki na miejscową ludność. Trudności te dotyczą niektórych negatywnych wzorców zachowania, w tym przede wszystkim nadużywania alkoholu i narkotyków. Nie wiadomo jednak na pewno, czy problemy te są związane bardziej z ujemnym wpływem turystyki i nienależytym zarządzaniem kulturą, czy też wynikają ze stosunkowo wysokich zasiłków otrzymywanych w ramach opieki socjalnej, które to w dużej części są wydawane przez Aborygenów na alkohol, głównie na piwo. Uwaga ta nie dotyczy tylko *Uluru-Kata Tjuta*, ale całego obszaru Terytorium Północnego Australii zamieszkałego przez Aborygenów³².

Sytuacja ekonomiczna Aborygenów jest znacznie gorsza niż pozostałej ludności Australii, na przykład wskaźnik bezrobocia jest sześciokrotnie wyższy, a przeciętne zarobki dwukrotnie niższe niż średnia krajowa³³. W zarządzie wspólnym: rządowo-autochtonicznym, występują też konflikty. Zarówno strona rządowa, jak i zarząd aborygeński są jednak świadomi tego, że kultura aborygeńska jest najstarszą żyjącą kulturą w ogóle³⁴, którą należy objąć szczególną ochroną.

Aborygeni mają pretensje do cynizmu polityków, których obwiniają o profanację aborygeńskiej kultury i o pomijanie jej wartości, a przy tym nieukazywanie jej jako kultury australijskiej, tylko jako egzotycznej ciekawostki antropologicznej. Zarzuty Aborygenów dotyczą też ich niskiego standardu życia, niewielkich dochodów i słabej ochrony zdrowia.

Politycy i prasa australijska ukazują Aborygenów jako niereformowalnych, podkreślając, że pomimo przekazywania dużych środków finansowych i chęci polepszenia ich warunków życia, sami przyczyniają się do stanu, jaki istnieje, w wyniku nadużywania alkoholu, stosowania przemocy domowej oraz braku kontroli nad dziećmi i młodzieżą.

Politycy przyznają, że powinni być mniej cyniczni i sceptyczni wobec kultury aborygeńskiej, ale jednocześnie wskazują na winę w społecznościach aborygeńskich, które często nie starają się iść z postępowaniem czasu³⁵.

Powyższe wnioski w zakresie adaptacji Aborygenów do życia we współczesnym świecie są tylko w pewnym zakresie zgodne z wnioskami niektórych etnologów i antropologów, którzy przesadnie, jak się wydaje, twierdzą, że obecnie dla Aborygenów

³² Obserwacje własne autorki.

³³ *Australia i problemy Aborygenów*, <http://nowiny.bedzin.pl/n44450.html> [odczyt: 15.10.2010].

³⁴ S. Singh i in., *Aboriginal Australia...*, s. 22.

³⁵ Por. CAEPR – *Center for Aboriginal Economic Policy Research*, Issue brief 18 March 1997, Dawid Martin, CAEPR Discussion Paper nr 1, The Australian National University – CRICOS Provider.

trwa smutny rozdział ich długiego i trudnego bytowania, a właściwie wegetowania, w surowych nieprzyjaznych warunkach nieomal izolacji od współczesnego świata³⁶.

Rafał Glewnicki dodaje (odnosząc się do Aborygenów), że człowiek epoki kamiennej wymiera mimo starań rządu australijskiego, by go ocalić. Te tezy, zarówno w świetle obserwacji własnych autorki, jak i studiów literatury australijskiej, w niewielkim zakresie pokrywają się z rzeczywistością. Rząd australijski coraz bardziej stara się uszanować i ocalić tradycje oraz kulturę aborygeńską, którą planowo i właściwie zarządza. Można mieć nadzieję, że działania te przyniosą skutki pozytywne i czarne scenariusze niektórych autorów, prognozujące całkowite wymarcie za 50 lat Aborygenów, jako ludzi pielęgnujących najstarszą kulturą stworzoną przez człowieka, nie spełnią się³⁷.

Bibliografia

- Australian Indigenous Stolen Generation*, [www.environment.gov.au /parks/uluru/wheritage.html](http://www.environment.gov.au/parks/uluru/wheritage.html) [odczyt: 15.10.2010].
- Burchard P., *Australijczycy*, Warszawa 1990.
- Burke C., *Aboriginal Australia*, St. Lucia 1998.
- CAEPR – *Center for Aboriginal Economic Policy Research*, Issue brief 18 March 1997, D. Martin, CAEPR Discussion Paper nr 1, The Australian National University – CRICOS Provider.
- Chisholm A.H. (red.), *The Australian Encyclopedia, The Grolier Society of Australia*, t. 1, Sydney 1965.
- Dauglas F., *Primitive Art*, New York 1962.
- Eliade M., *Religie australijskie*, przeł. E. i W. Łagodczy, Warszawa 2004.
- EPBC Act, <http://www.ea.gov.au/epbc/assessapprov/nes/worldheritage.html> [odczyt: 15.10.2010].
- Finley H. i in., *Australia*, Lonely Planet, Hawthorn Victoria Australia 1994.
- Gęsiak L. *Wielokulturowość. Rola religii w dynamice zjawiska*, Kraków 2007.
- Glewnicki R., *Obraz kultury Aborygenów w polskiej literaturze naukowej i popularno-naukowej*, Wrocław 2006, www.glewnick.ovh.org/etnologia/027.pdf [odczyt: 18.10.2010].
- Godlewski A.L., *Struktura antropologiczna rdzennej ludności Nowej Gwinej, Australii i Melanezji*, „Materiały i Prace Antropologiczne”, nr 12, Wrocław 1959.
- Hinze P. (red.), *Australia*, przeł. R. Gołędowski, Warszawa 1993.
- Kevin Rudd's sorry speech, „The Sydney Morning Herald” 13.02.2008 r.
- Khan H., Pepper T., *The Future of Australia*, St. Lucia 1980.
- Kluckhohn C., *The Concept of culture*, New York 1962.
- Krueger A., Kluckhohn C., *Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions*, New York 1952.
- Kurleto M., *Ginące kultury Australii, Nowej Zelandii i Kanady a zarządzanie turystyką zrównoważoną*, Warszawa 2011.
- Lencznarowicz J., *Australia*, Warszawa 2005.

³⁶ Por. R. Glewnicki, *Obraz kultury Aborygenów w polskiej literaturze naukowej i popularno-naukowej*, Wrocław 2006, s. 53; por. też cyt. przez tegoż autora M. Eliade, *Religie australijskie – wprowadzenie*, Warszawa 2004, s. 19 i Cz. Robotycki, *Cywilizacja współczesna a społeczności plemienne*, „Etnografia Polska” 1975, nr 19, s. 200.

³⁷ R. Glewnicki, *Obraz kultury...*, s. 53.

- Malinowski B., *Aborygeni Australijscy. Socjologiczne studium rodzin i inne prace przedterenowe*, przeł. K. Olechnicki, T. Szlendak, W. Adamek, *Dziela*, t. 11, Warszawa 2002.
- Malinowski B., *Wierzenia pierwotne i formy ustroju społecznego*, *Dziela*, t. 1, Warszawa 1984.
- „Mount Augustus Travel Australia”, 8.02.2004 r. www.smh.com.au/news/Western-Australia/Mount-Augustus/2005/02/17/1108500208314.html [odczyt: 15.10.2010].
- Muecke S., Shoemaker A., *Aboriginal Australians*, London 2004.
- Manning C., *Historia Australii*, przeł. K. Bażyńska-Chojnacka, P. Chojnacki, Warszawa–Gdańsk 2004.
- Odkryj Australię, Uluru*; www.emoney.pl/page/odkryj-australie-uluru [odczyt: 20.10.2010].
- Raport UNESCO z 2002 roku – Uluru Kata Tjuta National Park – Section II Periodic Report on the State of conservation of Uluru*, whc.unesco.org/archive/periodicraporting/apa/cycle01/section2/447.pdf [odczyt: 15.10.2010].
- Richard R., *Australia – historia kultury*, przeł. W. Weinert, Wrocław–Warszawa–Kraków 1994.
- Robotycki Cz., *Cywilizacje współczesne a społeczności plemienne*, „Etnografia Polska” 1975, nr 19.
- Rose F., *Pierwotni mieszkańcy Australii*, przeł. G. Mycielska, Warszawa 1973.
- Singh S., Andrew D., Bryan A., *Aboriginal Australia & the Torres Strait Islands: Guide to Indigenous Australia*, Melbourne 2001.
- Szyjewski A., *Religie Australii*, Kraków 1998.
- Staton W., Miller K., Layton R., Rix P., *Fundamentals of Marteking*, Sydney 1985.
- Sharp A., Wallace I., *Peoples of the World – Australia*, San Diego 2003.
- „The Australia” z 12 października 2007 r.
- uluru.pl.wikipedia.org/wiki/Uluru [odczyt: 15.10.2010].
- Uluru-Kata Tjuta NT*, <http://www.unesco.org/mab/> [odczyt: 15.10.2010].
- Uluru World Heritage*, www.trinity.wa.edu.au/plduffycr/indig/stolen.htm [odczyt: 15.10.2010].
- Wilson R., *Discover Australia*, Runway Publication, Australia 1990.
- World Heritage List, www.environment.gov.au/parks/uluru/wheritage.html [odczyt: 15.10.2010].